

Copyright © Slavica Krstić Berar 2025

Copyright © 2025 za ovo izdanje, *Valkira izdavaštvo*

ISBN 978-86-82750-12-3

U SPEKTRU TAJNI

Slavica
BERAR

 VALKIRA
IZDAVAŠTVO

I

Berlin, Nemačka

1904. godine

Voz je usporavao ulazeći u Anhaltersku železničku stanicu, a kroz prozor su promicale jedino kamene fasade zgrada i visoki tornjevi obavijeni dimom iz dimnjaka fabrika. Andrej Savić je stezao ručnu torbu dok mu je srce ubrzano kucalo, ne znajući da li od uzbuđenja ili od nelagode. Možda od oboje.

Samo mesec dana ranije, sedeo je u beogradskoj kafani sa profesorom Jovanovićem, slušajući da je ponekad dovoljno jedno pismo preporuke da promeni čitav život. Taj koverat sada je stajao uredno složen u unutrašnjem džepu novog kaputa, zajedno sa obaveštenjem o prijemu na radno mesto laboranta, oboje kao podsetnici da je svoje mesto u Berlinu zaslužio.

Kada su se vrata vagona otvorila, zapahnuo ga je hladan vetar. Vazduh je mirisao na kišu i ugalj, dok su gasne svetiljke bacale treperave senke po popločanim ulicama. Njegova prva misao bila je da ovde ništa ne miriše kao kod kuće. Nije se osećala aroma pečenog kestenja sa beogradskih ulica, ni miris Dunava, ni vlažnih dasaka sa pristaništa.

Čim je izašao iz voza, gužva ga je progutala. Ljudi su se tiskali po peronima, a radnici dovikivali dok su istovarali sanduke. Andrej je stezao dršku svog kofera, pokušavajući da se probije kroz gomilu. Nije znao kuda tačno treba da ide – adresu Univerziteta je toliko puta ponovio da mu se urezala u pamćenje, ali nije imao suvislu ideju kako da do tamo stigne.

Pogrešno je pretpostavio da će sve teći jednostavno. Slušao je priče o tome kako je Berlin ogroman, bučan, užurban, ali nije znao koliko je dalek. U mislima je čuo zvuk majčinog glasa kako poziva njegovog brata i njega na večeru – glas koji njegova duša poznaje – jezikom koji razume. Ovde je bio samo još jedan nepoznati mladić u moru lica koja su koračala svojim putem.

Ulice su se prostirale pravo, bez ijednog skretanja ili zavoja. Ljudi su se gurali okolo, kao da je dan odavno otpočeo. Čulo se kloparanje konjskih zaprega, ali njihov zvuk nije bio jedini – svuda su tutnjali tramvaji put kablova razapetih iznad ulica, po paučini modernog doba. Crveno-beli i visokih plafona, ređali su se jedan za drugim, dok su uniformisani kondukteri stajali sa strane, gledajući putnike ispod oboda svojih šapki. Na širokom trotoaru, obloženom pažljivo postavljenom kaldrmom, bez slučajnih rupa ili pukotina, jedan stariji gospodin podigao je šešir prema dvema damama u tamnim suknjama, sa visokim kragnama i prefinjenim torbicama stisnutim blizu tela.

Do tramvaja se stizalo kroz trg oivičen novinarnicom, štandom sa cigaretama i brojnim krčmama i pivnicama. Sa obližnjih tezgi dopirao je miris pečenih kobasica i kiselog kupusa. Na svakom čošku stajali su policajci u tamnoplavim uniformama, sa besprekorno belim rukavicama i palicama za pojasevima.

Nakon nekoliko nesigurnih koraka, ugledao je tramvaj koji je išao do Fridrih-Vilhelmovog univerziteta i pohitao ka njemu. Red ljudi čekao je strpljivo, kretao se po navici, a Andrej nije bio siguran ni kako da kupi kartu. Poguran masom, našao se unutra, sabijen među putnicima. Nekoliko njih dobacilo mu je kratak pogled, jedni ravnodušni, drugi s neodobravanjem, verovatno zbog njegovog nespretnog ulaska.

Tramvaj se cimnuo napred, a on se jedva zadržao da ne udari u nekog pored sebe. Kroz prozor su promicale nepoznate ulice i srce mu je zalupalo. Nije znao gde bi tačno trebalo da siđe, ali u jedno je bio siguran – Berlin mu je obećavao da ovde, među naučnicima i u laboratorijama može pronaći novi deo sebe.

Preplavljen samopouzdanjem koliko i željom da ne dozvoli sebi neuspeh, nije imao vremena za oklevanje. Udahnio je duboko i prišao kondukeru, krupnom čoveku u tamnoj uniformi sa gustim brkovima.

„Izvinite”, Andrej je promrmljao na nemačkom, trudeći se da ne zvuči previše nesigurno. „Kako da stignem do Fridrih-Vilhelmovog univerziteta?”

Vozač ga je odmerio, a zatim klimnuo glavom. „Vozi se još tri stanice, do Bulevara pod lipama”, rekao je i pružio mu kartu.

Andrej se zahvalio i predao deset feninga, a zatim pronašao mesto pored prozora. Kroz mutno staklo tramvaja, Berlin mu se otkrivao sloj po sloj – kao karta što se sama razvija. Tramvaj je klizio kroz Fridri-

hovu ulicu, provlačeći se kroz redove zbijenih zgrada visokih fasada, išaranih reklamama za sapune, slatkiše, kafu. Tezge su se tiskale uz trotoare. Sa njih su žene i muškarci birali voće, novine, pecivo i veselo galamili. Kroz prozor, Andrej je razgledao prodavnicu šešira, iza čijeg izloga su redovi crnih i bež cilindara stajali kao vojnici. Na trotoaru je mladi vojnik besno udarao nekog dečaka – niko nije zastao. Na uglu, stari trgovac u mantilu pušio je lulu, kad je iz susednog lokala iskočio pas i zalajao na prolaznika. Život je užurbano tekao.

Kako su se približavali srcu grada, zgrade su postajale otmenije. Ubrzo, drvoredi lipa počeli su se nizati sa obe strane – guste krošnje prigušivale su zvuke grada. Na horizontu, ukazala se kupola Berlinske katedrale, crvenkasto-smeđa pod jutarnjim nebom.

Naposletku, Bulevar pod lipama – širok, spokojan, takav da se i tramvaj kroz njega sporije kretao. Andrej je ugledao profesore u dugim kaputima, studente sa knjigama pod rukama, vojne oficire sa medaljama što su bljeskale na svetlu. Sleva, iza redova stabala, nazirao se Fridrih-Vilhelmov univerzitet – njegovo odredište.

Istog trena, Andrej se hitro iskobeljao iz gužve i ubrzo izašao iz tramvaja. Ispred njega, uzdizala se velelepna zgrada univerziteta, stamena kao monolit, kamenih zidova, okrenuta prema Kraljevskoj palati, simbol snage i nepokolebljive moći nemačke države.

Raskošno ukrašena fasada univerziteta je blistala. Visoke kolonade i masivni stubovi činili su ulaz svečanim i gotovo zastrašujućim. Na vrhovima stubova smestile su se skulpture i reljefi sa alegorijama nauke i filozofije, kao da pozivaju samo najhrabrije posetioce da budu deo tog neprestanog intelektualnog boja. Iznad glavnog ulaza, težak arhitrav nosio je natpise zlatnih slova. Ti natpisi svetleli su poput svetionika, jasno i nepopustljivo, sa imenom Fridrih-Vilhelmov univerzitet ispisanim tako da ne ostavlja mesta za sumnju u značaj i moć institucije.

Univerzitet su okruživali visoki drvoredi lipa, čiji su miris i hlad odavali osećaj lagodnosti i osveženja oprečno gužvi i žurbi ulice. Travnata dvorišta oko univerzitetske zgrade činila su ga gotovo oazom u srcu grada. U tom prostoru, nije bilo mesta za pometnju, već samo za tišinu, misli i posvećenost nauci.

Ni u Andreju više nije ostalo mesta za nesigurnost, dok je stajao pred velikim vratima, stežući u ruci prijemno pismo.

U staklu na vratima, prilazeći laganim korakom, ugledao je svoj lik – neispavan i zasigurno premršav. Imao je tek dvadeset godina, ali su mu ramena već nosila težinu ambicija i neizvesnosti. Kratku crnu kosu uredno je začesljao, a u tamnim očima titrala je mešavina ponosa i treme.

Pre nešto više od pola godine završio je školovanje u Prvoj muškoj gimnaziji u Beogradu, a sad se nalazio ovde – u srcu nauke, među ljudima čija su imena krasila stranice udžbenika. U tom trenutku je tako živo osetio miris očeve mehaničarske radionice, podsetnik na detinjstvo provedeno među mašinama. Tamo je prvi put zavoleo fiziku i matematiku, popravljajući delove parnih mašina, pumpe za vodu i mehaničke brave. A sada će njegov svet postati laboratorije, staklene boce sa zagonetnim tečnostima i tihi zvuk škripanja krede po tabli.

Udahnuo je duboko, ispravio leđa i zakoračio unutra.

Njegovi koraci odjekivali su mermernim hodnikom. Prostor je mirisao na staru hartiju i vosak za poliranje drvenih površina. Na trenutak je zastao, obuzet veličinom i tišinom koja je ovde vladala, ali nije imao vremena za divljenje. Morao je da pronade kancelariju gde je trebalo da se javi po dolasku.

Za pultom na ulazu sedeo je suvonjav čovek sa okruglim naočarima, pedantno slažući papire.

„Dobar dan, Andrej Savić, laborant iz Beograda. Dekan Hartman me očekuje.”

Čovek mu je otpozdravio i kratko rekao: „Dobar dan. Pratite me”. Glas mu je zazvučao promuklo, nenaviknut na suviše reči.

Andrej ga je poslušno sledio niz dugačak hodnik, osećajući kako mu se dlanovi znoje. Sekretar ga je doveo do vrata sa mesinganom pločicom na kojoj je pisalo:

Prof. dr Karl Hartman, dekan Fakulteta
matematičko-prirodnjačkih nauka

Sekretar je pokucao, a zatim odmah otvorio vrata i kratko najavio: „Stigao je her Savić”.

Dekan je podigao pogled sa dokumenata na stolu. Bio je stariji čovek, sede kose i prodornih plavih očiju, u neobavezno otkopčanom sakou. Njegov izraz odavao je ozbiljnost, ali sa primesom ležernosti.

„Uđite.”

Andrej je zakoračio unutra i zatvorio vrata za sobom.

„Andrej Savić, dakle”, rekao je dekan Hartman, skidajući naočare sa nosa. „Vidim da ste radili na metodama razlikovanja teških metala. Profesor Jovanović Vas je toplo preporučio.”

Andrej je klimnuo, osećajući kako mu se grlo suši.

„Ovde ćete raditi kao laborant. Vaš zadatak je da pripremate re-agense, asistirate studentima pri eksperimentima i vodite računa o opremi. Uveče ćete imati vremena za sopstvene studije.”

Dekan je zatim uzeo jedan papir i pružio ga Andreju.

„Ovo su pravila laboratorije. Pročitajte ih. Radićete najviše sa profesorom Majerom. On predaje na Katedri za fizičku hemiju i njega ćete upoznati sutra. Potrudite se da ispratite njegove zahteve. To, priznaću i sam, nije lako. Snadite se, slušajte, posmatrajte. Takođe, Vaša soba nalazi se odmah pored laboratorije. Skromna je, ali dovoljna za Vaše potrebe.”

Andrej je prihvatio papir i zahvalio se.

„Dobrodošli na naš Univerzitet, mladiću. Nadam se da ćete opravdati poverenje profesora Jovanovića.”

„Hvala puno, gospodine dekane.”

Hartman mu je uputio poslednji, vedri pogled, a zatim se vratio svojim papirima. To mu je dalo znak da je razgovor završen.

Andrej se naklonio i izašao iz kancelarije, osećajući važnost predate odgovornosti. Mada duboko u njemu, probijao se i plamen uzbuđenja.

Sekretar ga je odmah proveo kroz još jedan dugi hodnik pre nego što su stigli do velikih dvokrilnih vrata sa staklenim panelima. Iznad njih, urezana u drvo, stajala su slova:

Laboratorija fizičke hemije

Sekretar ih je gurnuo i vrata su se bešumno otvorila.

Unutra, skrivala se mračna prostorija sa visokom tavanicom oslonjenom na tamne drvene grede. Duž zidova stajali su visoki ormari od mahagonija, puni uredno poređanih boca sa hemikalijama, svaka sa pažljivo ispisanom etiketom. U svakom ćošku vladao je red. Po podu, obloženom glatkim crnim pločicama, gasne lampe raspoređene duž zida bacale su treperav sjaj.

U sredini laboratorije nalazio se veliki sto od hrastovine, prekriven staklenim posudama, destilacionim aparatima, menzurama i meta-

lnim hvataljkama. Tik do njega stajala je vaga sa fino podešenim tegovima, a odmah pored Bunsenov plamenik, oslonjen na težak gvozdeni stalak. Na nekoliko mesta nalazili su se mikroskopi i stakleni erlenmajeri puni tečnosti različitih boja, od jarko žute do tamno plave.

U vazduhu se osećao opor miris – mešavina sumpora, alkohola i starog papira, ali Andreju se činio poznatim i utešnim. Najednom ga je obuzelo osećanje da je svet oko njega prestao da bude stran.

Sekretar ga je hitrim pokretom prenuo iz tog osećanja, pokazavši na niska vrata sa strane.

„Ovde ćete spavati.”

Dok je Andrej otvorio vrata i zakoračio unutra, sekretar je napustio laboratoriju.

U jednom uglu sobe nalazio se uzak krevet sa čvrstim drvenim okvirom i tankim ćebetom, a pored njega mala noćna lampa. Nasuprot njemu stajao je pisaći sto sa nekoliko fioka i otvorenom svešćicom na sredini, kao da ju je neko prethodno koristio za vođenje beležaka. Nekoliko prašnjavih knjiga, uredno poredanih, krasilo je policu iznad stola.

Prozor je gledao na dvorište univerziteta, a kroz njega su se dopirali prigušeni zvuci grada.

Andrej je spustio kofer i seo na krevet. Bio je umoran, ali se osećao budnije nego ikada. Čisto uzbuđenje kolalo je njegovim venama. Polako je shvatao gde se nalazi. Fridrih-Vilhelmov univerzitet. Fakultet matematičko-prirodnjačkih nauka. Laboratorija. Mesto gde se stvaraju otkrića.

Naslonio se i na trenutak sklopio oči. Okruživalo ga je sve čemu je toliko dugo težio. Uspeo je. Uprkos svim preprekama, napustio je svoj dom i stigao na mesto iz svojih snova, koji su se polako ostvarivali pred njegovim očima. U tom trenu sve je izgledalo savršeno. Nema više straha, nema više nesigurnosti. Samo mir i spokoj.

Otvorio je oči. Svetlost u sobi iznenada je postala previše jarka. Pogledao je svoje ruke, pa zatim telo, koje je sada osećao kao nešto što nije njegovo. Koža mu se naježila. Kako je mogao da bude ovde, u Berlinu, u ovom savršenom trenutku, kada je Andrej Savić zapravo mrtav već šest meseci, dve nedelje i tri dana?

Samo jedna usamljena suza skliznula je niz njen obraz...